



## КРИТИЧНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ГНУЧКА НАВИЧКА ЗДОБУВАЧА ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ

**Горкун Уляна Сергіївна,**  
здобувачка першого (бакалаврського)  
рівня вищої освіти ННІ педагогіки  
Житомирського державного  
університету імені Івана Франка  
*Науковий керівник:*

**Шанскова Тетяна Ігорівна,**  
доктор педагогічних наук, доцент  
Житомирського державного  
університету імені Івана Франка

***Ключові слова:** критичне мислення здобувача початкової освіти, ознаки критичного мислення, технології розвитку критичного мислення.*

**Постановка проблеми.** У сучасній освіті ключовим завданням є підготовка особистості до життя в умовах інформаційного суспільства, що передбачає формування в учнів здатності до самостійного та усвідомленого аналізу інформації. Критичне мислення розвиває здатність до аналізу, синтезу, об'єктивного оцінювання даних та прийняття виважених рішень.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Серед сучасних досліджень, що стосуються впровадження технологій критичного мислення в освітній простір, можна виділити групу вчених, які активно працюють над цією темою: Вукіна Н. В., Гупан Н. М., Джинні Стіл, Курт Мередіт, Мартиненко С. М., Марченко О. Г., Пометун О. І., Терно С. О., Савченко О. Я., Чарльз Темпл та інші. Терно С. О. розглядає критичне мислення як здатність використовувати певні прийоми обробки інформації, що дозволяють отримати бажаний результат [5, с. 5]. Пометун О. І. вважає, що критичне мислення - це мислення, що сприяє формуванню вміння усвідомлювати власне ставлення до певного питання, вміння знаходити нові ідеї, аналізувати події та критично їх оцінювати [4, с. 10]. Як зауважує Марченко О. Г., в основу критичного мислення покладена оцінна розумова діяльність особистості щодо вдосконалення процесу



мислення, пошуку й виправлення помилок у власній і партнерській діяльності, аналіз власних думок, дій, вчинків, поведінки [1, с. 27].

На основі наведених вище визначень можна дійти висновку, що науковці розглядають критичне мислення не просто як окрему операцію, а як складний інтелектуальний процес, що поєднує інструментальний (прийоми оброблення інформації), ціннісний (власне ставлення) та рефлексивний (аналіз дій та виправлення помилок) аспекти. Спільним у підходах дослідників є розуміння критичного мислення як активного, цілеспрямованого та оцінного процесу, спрямованого на покращення якості мисленнєвої діяльності учнів.

**Мета публікації:** визначити сутність поняття «критичне мислення здобувача початкової освіти», проаналізувати ознаки критичного мислення, показати можливості використання технологій розвитку критичного мислення молодших школярів на різних етапах уроку.

**Виклад основного матеріалу.** Враховуючи напрацювання учених, під критичним мисленням здобувача початкової освіти ми розуміємо здатність дитини свідомо сприймати інформацію, піддавати її елементарному аналізу, формулювати власну оцінку щодо почутого чи побаченого та виявляти готовність до корекції власних міркувань у процесі спільної діяльності.

Головними ознаками критичного мислення, які необхідно розвивати саме у молодшому шкільному віці є: усвідомленість, що виявляється у глибокому розумінні учнем суті навчальних операцій та цілей, задля яких виконується певна діяльність; самостійність, яка передбачає здатність дитини формувати та висловлювати власні судження, що можуть бути незалежними від думок оточуючих або загальноприйнятих шаблонів; рефлексивність, що характеризується вмінням аналізувати власний шлях мислення, критично оглядати результати своєї роботи та вчасно виявляти логічні помилки чи неточності; аргументованість, яка полягає у здатності молодшого школяра логічно обґрунтувати свої висновки, спираючись на факти, власний досвід або перевірені приклади.

Ефективність розвитку зазначених ознак критичного мислення безпосередньо залежить від дотримання вчителем певної структури уроку, використання технологій розвитку критичного мислення. Так, на етапі вступної частини закладається фундамент для усвідомленості та самостійності. Головним завданням вчителя є «актуалізація» попередніх знань учнів та створення інтелектуального дефіциту, що стимулює пізнавальний інтерес. Це досягається через використання таких прийомів, як «Мозковий штурм» або «Кошик ідей», де кожен учень має можливість висловити власні припущення. Заповнення таблиці «Знаю – Хочу дізнатися – Вивчив» допомагає дитині самостійно формулювати запитання до теми, перетворюючи її з пасивного слухача на активного шукача істини.

На основній частині уроку відбувається безпосередня робота з інформацією. Саме в цей час учень аналізує факти та зіставляє їх з власними уявленнями. Для візуалізації логічних зв'язків та систематизації даних доцільно застосовувати графічні організатори, зокрема стратегію «Фішбоун» або методику «Читання з позначками (INSERT)», що дозволяє дитині класифікувати відоме й нове безпосередньо під час опрацювання тексту. Особливу роль на цій стадії відіграє «Ромашка Блума», яка через систему запитань різних типів навчає учнів не лише констатувати факти, а й аналізувати причини та оцінювати явища.

Визначальною для формування здатності учнів до самоаналізу є заключна частина уроку, де відбувається ґрунтовне міркування над отриманими результатами. На цьому етапі діти повертаються до своїх початкових припущень, порівнюють їх із набутим досвідом та аналізують процес власного навчання. Для закріплення нових ідей



та трансформації їх у власні переконання ефективним є використання технології «Шести капелюхів мислення», що вчить досліджувати ситуацію з різних сторін. Творче узагальнення знань може відбуватися через написання «Сенкану», що дозволяє дитині лаконічно висловити власне ставлення до вивченого.

**Висновки та перспективи подальших досліджень.** Узагальнюючи викладений матеріал, можна констатувати, що критичне мислення забезпечує здатність учня до самостійного аналізу та усвідомленого прийняття рішень. Розвиток критичного мислення відбувається завдяки правильно підібраним вчителем початкових класів освітнім технологіям. Перспективами подальших досліджень вбачаємо в удосконаленні теоретико-методичних засад освітнього процесу початкової школи щодо розвитку критичного мислення та інших гнучких навичок учнів.

#### **Список використаних джерел**

1. Марченко О. Г. Формування критичного мислення школярів. Харків: Вид. група «Основа», «Тріада +», 2007. 160 с.
2. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL:<https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nova-ukrainska-shkola-compressed.pdf> (дата звертання 09.02.2026).
3. Пометун О. І. Нова українська школа: розвиток критичного мислення учнів початкової школи: навчально-методичний посібник. Київ: Видавничий дім «Освіта», 2020. 192 с.
4. Пометун О. І. Основи критичного мислення : методичний посібник. Дніпро: ЛІРА, 2016. 156 с.
5. Терно С. О. Критичне мислення – сучасний вимір суспільствознавчої освіти. Запоріжжя: Просвіта, 2009, С. 5.